

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi Venäjän ja Itä-Euroopan instituutista

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki Venäjän ja Itä-Euroopan instituutista. Laitos jatkaa sitä tutkimustyötä, jota opetusministeriön alainen Neuvostoliittoinstituutti on tähän asti tehnyt. Lain tarkoituksena on muuttaa instituutin nimi vastaamaan nykyistä valtiollis-

ta tilannetta ja luoda instituutille puitteet, jotka ovat hallinnollisesti ajan tasalla ja jotka muutenkin vastaavat kulttuuriyhteyksien ja tutkimustehtävien uusia vaatimuksia.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä kesäkuuta 1992.

YLEISPERUSTELUT

1. Nykyinen tilanne ja asian valmistelu

1.1. Instituutin tausta ja nykyinen tilanne

Opetusministeriön alaisena valtion laitoksena on vuodesta 1947 toiminut Neuvostoliittoinstituutti, joka perustettiin Neuvostoliittoinstituutista ja sen yhteyteen perustetusta keskuskirjastosta annetulla lailla (389/47). Tämä laki korvattiin vuonna 1967 Neuvostoliittoinstituutista annetulla lailla (674/67).

Instituutin tehtävänä on Neuvostoliittoinstituutista annetun lain 1 §:n mukaan järjestelmällisesti hankkia tietoja Sosialististen Neuvostotasavaltaisen Liiton talous- ja sivistyselämää koskevasta tieteellisestä työstä, suorittaa sitä koskevia tutkimuksia, harjoittaa julkaisu- ja tiedotustoimintaa sekä edistää Suomen ja Sosialististen Neuvostotasavaltaisen Liiton välistä tieteellistä ja muuta sivistyksellistä yhteistyötä.

Instituutin toiminta oli alkuvuosina suhteellisen vaatimatonta. Toimintaedellytykset parantivat kuitenkin Suomen ja Neuvostoliiton solmittua vuonna 1960 sopimuksen sivistyksellisestä yhteistyöstä. Sopimusta toteuttamaan tarvittiin neuvoa-antava toimielin, jollaisena alkusi toimi opetusministeriön yhteyteen perustettu

Suomen ja Neuvostoliiton kulttuurivaihtokomitea. Maitten välisen sivistyksellisen yhteistyön lisääntyessä ja stipendiaattivaihdon vilkastuessa komitean edellytykset suoriutua kasvavista käytännön tehtävistä kävivät riittämättömiksi. Tämän takia 1960-luvun lopulla toteutetun opetusministeriön hallintouudistuksen yhteydessä komitea lakkautettiin ja sen tehtävät siirrettiin uudelleen organisoidulle Neuvostoliittoinstituutille. Neuvostoliittoinstituutista annetussa asetuksessa (432/68) ei itsenäistä tieteellistä työtä enää erikseen korostettu. Instituutille tuli myös uusia tehtäviä, kun vuonna 1969 allekirjoitettiin ensimmäinen pöytäkirja yhteistyöstä korkeimman opetuksen alalla ja kun vuonna 1971 Suomen Akatemia ja Neuvostoliiton tiedeakatemia allekirjoittivat yhteistyöpöytäkirjan. Laitoksen tehtäväkenttää laajennettiin ja se sai lisää henkilökuntaa ja käyttövaroja sekä vuonna 1975 oman toimitalon. Instituutti on 1970-luvun puolivälistä lähtien vastannut yhdessä taidelaitosten kanssa myös lukuisten kulttuurivaihtoprojektien toteuttamisesta.

Tukeakseen venäjän kielen ja kirjallisuuden tutkimusta instituutti alkoi julkaista vuosikirjassaan alan väitöskirjoja. Tähän mennessä instituutti on julkaissut kahdeksan väitöskirjaa.

Tutkimustoiminnan kehittyessä syntyi myös tarve perustaa tieteellinen julkaisusarja, joka alkoi ilmestyä Studia Slavica Finlandensia -nimisenä vuonna 1984.

Instituutin kirjaston aktiivinen kartuttaminen alkoi 1940- ja 1950-lukujen vaihteessa. Kirjoja hankittiin aluksi kaikilta aloilta. Suurelle yleisölle tarkoitettu helppotajuinen tietokirjallisuus oli kaunokirjallisuuden ohella merkittävä hankintakohde. Toiminnassa pyrittiin yhdistämään tieteellisen kirjaston ja yleisen kirjaston tehtävät.

Kirjojen valintaan alettiin kiinnittää erityistä huomiota 1960-luvun lopulta lähtien. Hankinta-ala supistettiin käsittämään neuvostoliittolaista ja Neuvostoliittoa koskevaa yhteiskuntatieteellistä ja poliittista kirjallisuutta. Yhteistyö ja koordinointi kirjahankinnoissa aloitettiin Helsingin yliopiston kirjaston slaavilaisen kirjaston kanssa päällekkäisostojen karsimiseksi.

Pitkäjänteisen hankinnan tuloksena Neuvostoliittoinstituutin kirjastossa on ainutlaatuinen kokoelma neuvostoliittolaista ja Neuvostoliittoa käsittelevää yhteiskuntatieteellistä kirjallisuutta sekä laaja lehtikokoelma. Yhdessä slaavilaisen kirjaston kanssa ne muodostavat kansainvälisestikin arvokkaan kokonaisuuden.

1.2. Asian valmistelu

Neuvostoliittoinstituutin neuvottelukunnan aloitteesta opetusministeriö asetti 22 päivänä helmikuuta 1990 työryhmän, jonka tehtäväksi annettiin tarkistaa instituutista annettu laki, asetus ja ohjesääntö sekä instituutin käytössä olevat taloudelliset voimavarat silmällä pitäen instituutin vastaisen toiminnan kehittämistä erityisesti ottaen huomioon Suomen ja Sosialististen Neuvostotasavaltojen Liiton välisten sivistyksellisten suhteiden luonteen muuttuminen 1990-luvulla. Työryhmä antoi mietintönsä (opetusministeriön työryhmämuistiot 1990:26) 10 päivänä elokuuta 1990 .

Lisäselvityksiä varten opetusministeriö asetti 14 päivänä marraskuuta 1990 työryhmän, jonka tehtävänä oli kartoittaa Neuvostoliiton ja Itä-Euroopan tutkimuksen nykytila ja tarve maassamme, selvittää uudet tutkimusmahdollisuudet ja -tehtävät sekä tehdä ehdotus tutki-

musta edistävästä toimenpiteistä ja alan asiantuntijoiden koulutuksen kehittamisestä. Tämän työryhmän mietintö annettiin (opetusministeriön työryhmämuistiot 1991:36) 31 päivänä lokakuuta 1991.

Esitys perustuu edellä mainittujen työryhmien ehdotuksiin ja niistä saatuihin asiantuntijalausuntoihin.

2. Esityksen vaikutukset

2.1. Hallinnolliset vaikutukset

Lakiehdotus ei sinänsä merkitse muutosta nykytilanteeseen muutoin kuin instituutin nimen osalta. Neuvostoliittoinstituutin virat siirretään uuteen instituuttiin. Vuoden 1993 alusta on kuitenkin tarkoituksena siirtää instituutin kulttuurivaihtotehtäviä sekä henkilövaihtotehtäviä toisaalta opetusministeriölle sekä toisaalta opetusministeriön alaiselle kansainvälisen henkilövaihdon keskukselle. Samoin tarkoituksena on selvittää, onko mahdollista osittain yhdistää instituutin kirjasto Helsingin yliopiston kirjaston slaavilaiseen kirjastoon ja siirtää jotkut kokoelmat Varastokirjastoon.

Instituutin tehtävien uudelleen järjestäminen mahdollistaa jäljelle jäävien resurssien kohdentamisen tehokkaalla tavalla tämänhetkisiin tutkimustarpeisiin. Tässä yhteydessä on myös tarkoitus selvittää, olisiko syytä yhdistää eräitä ulkopoliittikan alan keskeisiä tutkimuslaitoksia, jolloin instituutin asema tullee uudelleen pohdittavaksi.

2.2. Taloudelliset vaikutukset

Lakiehdotuksella ei ole mainittavia taloudellisia vaikutuksia. Mahdollisista maksullisista tilaustutkimuksista saatavien tulojen määrä ei ole tässä vaiheessa arvioitavissa. Maksuperusteissa noudatetaan valtion maksuperustelakia (150/92).

Vuoden 1993 valtion talousarvioesityksessä on tarkoitus esittää, että uusi Venäjän ja Itä-Euroopan instituutti siirtyisi tulosohjausyksiköksi.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotus

1 §. Lakiehdotuksen mukaan instituutin uusi nimi olisi Venäjän ja Itä-Euroopan instituutti.

Pykälän 2 momentin mukaan laitoksen kotipaikkana olisi Helsingin kaupunki.

2 §. Instituutin tehtävät edellyttävät yhteistyötä koti- ja ulkomaisten tutkimuslaitosten sekä yksittäisten tutkijoiden kanssa. Instituutin tulisi voida tehdä sopimuksia sekä tutkimukseen liittyvien tehtävien suorittamisesta tutkimuslaitoksessa että tällaisten tehtävien teettämisestä laitoksen ulkopuolella. Säännös tutkimussopimusten tekemisestä ehdotetaan sisällytettäväksi lakiin.

Edeltäjänsä tavoin instituutin tehtävänä olisi harjoittaa Venäjään ja Itä-Eurooppaan liittyvää tutkimusta, ylläpitää kirjastoa ja siihen liittyvää tietopalvelua, tukea alansa liittyviä tieteellisiä tutkimuksia ja selvityksiä, harjoittaa tiedotus- ja julkaisutoimintaa, tarjota alansa asiantuntijapalveluja sekä pitää yhteyttä toimialansa koti- ja ulkomaisiin laitoksiin samoin kuin muutoin edistää yhteistyötä toimialallaan.

3 §. Pykälän mukaan instituutin hallinnosta

ja tarkemmista tehtävistä säädettäisiin asetuksella.

4 §. Laitos olisi kuten nykyisinkin oikeutettu ottamaan vastaan lahjoitus- ja testamenttivaroja toimintaansa varten.

2. Tarkemmat säännökset ja määräykset

Neuvostoliittoinstituutista annettu asetus on tarkoitus korvata lain voimaantulon yhteydessä annettavalla uudella asetuksella. Asetuksella säädettäisiin instituutin hallinnosta ja tarkemmista tehtävistä sekä lahjoitus- ja testamenttivarojen hoitamisesta ja käyttämisestä.

3. Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan 1 päivänä kesäkuuta 1992.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

Venäjän ja Itä-Euroopan instituutista

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Opetusministeriön alaisena valtion laitoksena toimii Venäjän ja Itä-Euroopan instituutti. Instituutin kotipaikkana on Helsingin kaupunki.

2 §

Instituutti voi toimialallaan tehdä sopimuksia muiden viranomaisten, yhteisöjen ja yksityisten henkilöiden kanssa tutkimusten ja selvitysten suorittamisesta sekä tietojen vaihdosta. Samoin instituutti voi tehdä yhteistyösopimuksia tutkimustyötä suorittavien muiden laitosten ja korkeakoulujen kanssa yhteisistä tutkimusohjelmista.

3 §

Instituutin hallinnosta ja tarkemmista tehtävistä säädetään asetuksella.

4 §

Instituutilla on oikeus ottaa vastaan lahjoitus- ja testamenttivaroja, joiden hoitamisesta ja käyttämisestä säädetään asetuksella.

5 §

Tarkemmat säännökset tämän lain täytäntöönpanosta annetaan asetuksella.

6 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 199 .

Tällä lailla kumotaan Neuvostoliittoinstituutista 22 päivänä joulukuuta 1967 annettu laki (674/67).

Helsingissä 16 päivänä huhtikuuta 1992

Tasavallan Presidentti

MAUNO KOIVISTO

Ministeri Tytti Isohookana-Asunmaa